

על מות א.ד. שפיר

„יחיד כפול וכבופל“

מאת מנחם פרי

גם א.ד. שפיר, דוד דר. ואני מתרשמים. „יחיד הכפול ומכופל“ בלשונו הוא שגר לו בצמיחה של היותו לבדו בדירה הקטנה, הצנועה, ברמת אביב, איש הזכרונות / המפוזר / השבוי / המוחבב / העירום / האסופי / כפול-הידיים / איש-הריפים-להת-רועע / איש-האבודות / היראי-מסתדל-לילה / שנפשו-יוצאת / הנשילה-צטיין / הסגן / עושה הטובות / איש האחרית / ??? / ועוד ועוד... אלה רק לדוגמה ולשגמור, לתהליכם אמר“.

הם, דווקא שלהם, היו בעיניו השבח הגדול ביותר. היה מראה אותם, כמו ילד, למרות חילוקי דעות בינינו — אין לי ספק שהוא מנדולי המתרגמים שהיו לגו אייפצם, וגדול המתנכיים לחרגוב. תיכרתי אותו אישית רק בשלוש השנים האחרונות. לאחר שפרש מ'מאזנים' שמעתי שהוא עומד להוציא כתביעת אחר, ובאתי ל' היוועץ בו אם יש טעם ליסד את „סימן קריאה“, והוא בנדיבות-לב, שתחתה קשה לו במקרה זה, עווד, והמשיך לעווד גם בהמשך.

„שש להצטיין“ הגדיר את עצמו. לא היה כמוהו אמביציוזי, כשהיה מדובר ביצירתם של אחרים. דבר-קומו במטרה היתה כמעט גרוטסקית. מעוררת הפרצה, כשהחליט להביא לידי הוצאת „שירותיים“ של רגלסון, יצא הספר תוך חמי-שה ימים, כשהוא „דוחף“ בוקר, ערב, וצהריים, ועושה את רוב העבודה בעצמו. והמאמץ „חשתי-לם“ — כמה מאושר היה כשי הספר זכה בפרס ביאליק, כאילו הוא עצמו זכה בפרס. רק בשטח זה, כשדובר בטיפוח יצירתם של אחרים, היה איש קשה. רק לשם הספרות בא בסכסוכים, הרים קול וגטש כיסא. אף פעם לא למען עצמו. הוא לא ידע להת-כופף, אולי היה אחרון ה„בלתי-גמישים“, ועליכן סבל. ועוד לא דיברתי על העורך, שלא ידע מנוח בחיזוריו אחרי הזמר שנראה לו, שלא אבה להתפשר, שלא ידע לאות, לרגע חלב:

„ספרן להיות, דוגמית בית-כפי-רים קטן בקרן-רחוב שוקמת נכ-רשת לפניו. הרה, שני הורים וקירות-ספרים לחם. שעת אחרי-הצהרים דוממה כבית-הספרים הי-דומם. ספרן להיות. מכל בתי-הרושת-הספרים למרוש. ספרן לי-היות.

בושא-נפש מרומם אל עיבוד צנוע בקרן-זווית או בתל הנדול, או באיזה תל-נזחה-רמזי-נבטה וכו'. קוראים נכנסים דומם. הקור-אים הרחוקים, הקוראים הנעלמים של ספריו, הנה קרובים הם אליו קרבת ר' אמות. מקרוב מדבר הוא אל הרחוקים זה מקרוב באו. הי-הרה, שני ההורים — כנפל הרה-ספריו שלו, איצטבתו האחת, רווחי-דומייה מעטיקה, תוספת, גדלה כגדול סרקיוזמן, תקופות-גיל, בין-באים לבאים. בית-ספרים קטן ו-מניין-קוראים קטן. ערך מיוחד לקוטנות-נבחר ונבלט. רווחי שרות גדולה לחירות ברשות עצמו. שהות הזורת ושבה להמשיך בטיפוח עני-נו לעצמו כאין מעצור ומכשול. חיים צנועים ומלאכה צנועה נתי-נרה. אטי-אט להתחלך בין הספי-רים המונמרים, בתוך תוכו של אסוף הפירות המשה, ולהמשיך ול-נוע אל תכלית-החסף היחידה, הי-אחרונה, אל סיפור עצמו המנוצה, הכדור, המוכרר, כמישנה-חיים חדש מסוחר זנאמן. בעוד שנים אחרות. כפאתי-שנות-נמל, בינתיים.“ אבל לא איש כמוהו. ועתה נחטף.

כך ניסה להגדיר את עצמו יותר מכל אחד אחר היה דוגמה למי שנתפס במלה המבקשת להג-דיר, למצות, להיגאל מן הכאוס של היומיום שלו. הניסוח הקולע היה לו לולאת-אחיות, הספרות — תקווה, למרות שעומדים מאי-הוריו ספר שירים, ספר סיפורים-נפלא, מסות, החחלות של רומאן (לא אהב שכך קראתי ליצירה זו) ועשרות מסעלות ספרותיות. ראינו בו חמיד את ההבטחה הי-גדולה שהגה-הנה עומדת להתמי-מש, היכינו ליצירה הגדולה, הי-„פרוסטיאניזם“, שכל החיים הקי-שים שהי לא היו אלא הכשרה לקראתה, והנה, אך יחסנה... אבל אנו לא זכינו. יום הקטנות הכי-דיעו.

כמספר היה, בעצם, בודד. הוא לא ניהל „רומאן“ עם קוראיו. לא התחנחן, לא הקל עליהם את הדרך בפרוזה שלו. הוא כתב למעטים, והשלים עם כך. דומה שהכיר אישית את כל קוראיו. גם בתוך הפרוזה שלו היה בודד. סיפורו היה נע, מסתלסל, חג, מישיר אורח, כמו לפני ראי-עמוק, עומק לפניו מעומק, כמו לפני ראי-חלום כפול ומכופל, ובו דמות אחת, מוכרת-לא-מוכרת, הוא עצמו. הוא עצמו מול מראות מכל הזוויות, וגם הלשון שיקפה שוב ושוב את עצמה מכל הזוויות, וכך, בגדולת-יורש-תחה בעצמו על כתיבתו: „מספר למי? הלנמשו בלבד? הליחיד אהוב רחוק, בלה, קייס-ואין-קיים? הלמעטים אשר יברא? החרבים יכנוס סביבו, רוחות ערטילאים? מספר למה? הלעורר אהבה חדשה אליו? אוהבים להכין לו, למחר, לעתיד לבוא?“

דאולי לכן, באופן סאראדוקסאלי, יכול היה לכתוב רק בתוך חבורה. הוא עבר דרך ארוכה, דרך חבורות הרבה, מאז קבוצת „פתח“ בליטא, בה היה יחד עם לאה גולדברג, לפני ארבעים שנה, אבל תמיד כתב בתוך סיטואציה ספרותית שנראתה לו למונמה קן חם, אותה, והיה כמחר להת-אכזב.

היה כבן ששים, קצת יותר, אבל דומה שמניין שנותיו נעצר. התרועע הרבה עם סופרים צעיר-רים ממנו בשלושים שנה ויותר, והיה קרוב אליהם קרובה אמיתית. הוא קישר בתוכו אתה-ענה לרגלסון, לשלמה צמח, לשמר-עון הלקין עם אהבה לויולטיר-וליונה וולך, ובתווך היה קשור יותר מכל לאמיר גלבע ועמלי-כהנאי-כרמון, רק מעטים מבני-גיל חיים באינטנסיביות כה חרי-פה, ובמעורבות, את הספרות הי-מהוזה, על סל החדש שבה — למרות שהוא עצמו נמלט, מחר-מאוד, מן החדשנות הוירטואוית-נוסח שלונסקי אל כובד ארכאיי-קצת.

איש לא יוכל לעולם לעשות צדק לפעולותיו למען הספרות ולמען סופרים אחרים. הוא ניכר, בהיחבא, במאות ספרים, גם כשי-עזב את „עם עובד“ היו סופרים שהיתנו את הדסטת ספרותם שם בעריכתו, ואך היה עורך במיוחד סופרים שסגנונם ועולמם כה רחרי-קים ממנו ומכתבי התודה שלי-